

BOSNIEN OCH HERCEGOVINA

SLUTRAPPORT

2000 - 2004

TINA WIK

Projektledare, arkitekt SAR

CULTURAL HERITAGE WITHOUT BORDERS

INNEHÅLL

Inledning	3
Uzeirbegovic Konak	5
Ozren klostret	7
Zemaljski Musei	8
Despic Kuca	11
Projekt för 2001	16
Zavala	18
Jajce	20
Slutsatser	22

INLEDNING

Denna slutrapporten avser restaureringsinsatser i Bosnien Hertzegovina under år 2000 som jag, Tina Wik, som CHwB's projektledare stationerad i Sarajevo ansvarat för.

Jag efterträdde Pål Anders Stensson som arbetat i landet under de två tidigare säsongerna och startat upp de projekt jag tog vid. Vi hade en gemensam inledande vecka i Sarajevo med ett seminarium om Despica Kuca. Jag fick även en snabb introduktion av Uzeirbegovic Kuca då jag var med på Pål Anders slutgenomgång av dess projektering.

Angående Zemaljski Musei, gjorde vi ett platsbesök där det beställda arbetet beskrevs. Institutet i Sarajevo som stått för projekteringen av samtliga objekt hade inte tagit fram handlingarna för Zemaljski än.

De tre objekt jag skulle ta över var alla i olika faser utan en adekvat dokumentering av vad som hänt, vad som beslutats, vilka som var involverade. Jag förväntades memorera samtliga personer och på egen hand få tag i material och information över det som hänt.

Pål Anders hade lagt upp rutiner för upphandling samt för olika avtal, såsom avtal om projekteringen, om byggskedet samt om kontroll under byggtiden. Dessa avtal har varit av stort värde och fungerat mycket bra i alla sammanhang. I vissa fall har endast små justeringar behövts.

Två problem som jag stod inför då jag började min tjänst var att många löften om hjälp i den lilla skalan till olika institutioner utlovats utan att det fanns skriftlig dokumentation om besluten. Det medförde svårigheter att se till att löfterna verkställdes samt svårigheter att få tag på rätt personer. Den andra svårigheten var att personer på en del institutioner har bytts ut och då var vi båda lika undrande över vad som egentligen sagts. Ett sådant exempel är Kraljeva Sutjeska, som jag efter att noggrant ha läst Margaretas rapporter från året innan, fick jag en bild av vad det rörde sig om, dock utan kontaktpersoner eller detaljer.

Arkivfrågan, utöver Kraljeva Sutjeska där arkivhjälpen avslutats, upptäckte jag först efter tre månaders tjänstgöring då jag ånyo läste igenom tidigare rapporter. En svårighet då man går mitt in i tjänst, som jag gjorde och ett främmande land, är att snabbt uppfatta vilka institutioner som finns, memorera namnen, ta reda på kvalifikationer, förstå landets system, eller som i fallet Bosnien landets avsaknad av system. Därför lade jag inte genast märke till det som förväntades av mig som jag inte fått muntligt framfört. Det har varit lättare och snabbare för mig att sätta mig in i sådant som berör byggnader än andra hjälpinsatser då jag själv inte varit med om initiativet.

På grund av ekonomisk omprioritering under hösten sköts arkivinsatserna till nästa säsong. Jag dock gjorde ett besök till Fojnica som har ett av landets främsta arkiv men där allting var nerpackat på grund av att de höll på med en stor nybyggnad där bibliotek och arkiv skall husera. De hade genom Fra Janko begärt internationell hjälp till takarbetena vilket jag fått veta genom Nils Eliasson. Då jag kom dit upptäckte jag dock att de rivit den gamla fina byggnaden utan att den var nämnvärt skadad och höll på med en ny som inte såg särskilt lovande ut. Arkivfrågan var inte aktuell än på ett tag och att hjälp till med finansiering av det nya taket var inte heller aktuellt.

Här kan vi dock diskutera arkivhjälp längre fram även om man kanske borde börja med en förhandling med den centrala katolska kyrkan för att inhämta deras synpunkter på prioriteringar.

Jag har därför under året främst arbetat med det aktuella restaureringsarbetet på de tre objekt som Pål Anders förberett.

Vidare har jag satt mig in i situationen i landet, knutit kontakter med de jag kunnat och ansett värdefulla. Jag har också åkt runt och tittat på en mängd objekt jag fått rekommenderat av lokala eller internationella restaureringsexperter för att bedöma och välja viktiga restaureringsobjekt inför nästa säsong.

Jag har insett det politiskt känsliga i det arbetet och har därför haft som ambition att diskutera samtliga objekt som valts ut för bedömning med Per Iwansson, chef för Sida i Bosnien och sakkunnig i politiska bedömningar. De objekt som diskuterats har valts på grund av följande kriterier;

- dess kulturhistoriska värde, en bedömning jag gjort i samråd med lokala experter,
- dess befintliga tillstånd, huruvida byggnaden är möjlig att restaurera och har tillräckligt mycket autentiskt kvar för att en restaurering skall vara meningsfull,
- dess storlek, objektet skall kunna rymmas inom en budget på ca 150 – 200 000 DEM.

Utifrån dessa kriterier har vi fört diskussioner om objektens politiska lämplighet. Sida har framfört att deras viktigaste roll är att bidra till återflyttning. Det är det viktigaste fredsbevarande politiska arbetet just nu. Därför bör om möjligt de objekt vi väljer att ha samma inriktning, dvs restaurering av kulturhistoriskt värdefulla byggnader på orter dit återflyttning sker.

UZEIRBEGOVIC KONAK

Jag tog över projektledningen av Uzeirbegovic Konak i samband med upphandlingen av entreprenaden för det invändiga restaureringsarbetet. Den utvändiga restaureringen hade slutförts hösten innan av Primus, som man var mycket nöjda med.

Nu var fem entreprenörer kallade att lämna in anbud. Anbudet skulle baseras på den projektering Pål Anders handlett och granskat i min närvaro. Vi hade några kommentarer som skulle justeras i samband med upphandlingen. Dessa gällde i första hand el-projekteringen men också toalettlösningen i annexet.

Efter utvärdering av inkomna offerter med framförallt Hamidovic så bestämde vi oss rätt snart för att ge det fortsatta uppdraget till Primus. Alla involverade var mycket nöjda med deras insatser i den tidigare etappen och deras pris var bra. I samband med upphandlingen avgick Hamidovic och efterträddes av Nuruddin för ett par veckor för att sedan helt oväntat efterträdas av Ferhad Mulabegovic. Vi höll inte bara på med Konak utan även Despica Kuca och Zemaljski Musei och det blev svårt för Ferhad att sätta sig in i alla projekt på en gång. Det kom att medföra en del problem längre fram.

Men jag var delvis i samma situation då jag var ny och inte till fullo insatt i alla frågor såsom hur en projektering går till i Bosnien och hur omfattande redovisningen bör vara.

Redovisningen var nämligen mager och det var svårt för mig att veta om luckorna var motiverade. Därför stod jag många gånger undrande över lösningar, ovetande om Pål Anders verkligen varit med om att fatta dessa beslut eller ej. Snart beslöt jag mig dock för att ändra där det fanns möjlighet om jag tyckte förslaget från Institutet var helt på tok.

Institutets arkitekter verkar jobba så att de känner sig för, är inte så noga med att projektera i förhand utan bygger hellre om, om det inte blir bra. Då kostnaderna för byggjobbarna är så låga kan de unna sig detta. Men det skapar ändå ett missnöje som är onödigt då den oftast beror på brister hos arkitekterna.

Det utvändiga arbetet var inte färdigprojekterat och utrymme för efterforskningar av en eventuell trappa gavs. Det visade sig ge ett väntat resultat och en gammal trappa utmed norra fasaden ner mot vattnet grävdes fram. Stödmurarna måste dock muras om och tyvärr utfördes det arbetet gjordes inte helt korrekt utan resultatet har en helt annan ojämnheter än de gamla murarna.